

עקיבא דורון

שמו של משה

ראשי-פרקים

- א. מדוע לא ניתן שם למשה בהולדתו?
 ב. כי טוב הוא
 ג. מדוע לא נשמר השם שנתנו לו הוריו?

*

א. מדוע לא ניתן שם למשה בהולדתו?

המתנחך הדגול יאנוש קורצ'ק כתב באחד מספריו "משה" את הדברים הבאים (בדילוגים):

אני קורא את הכתוב בתורה אולם אני יודע יותר! לא הייתי במצרים ולא ראיתי (מה שהיה שם) ואני יודע אחרת מאשר ידעו החכמים... אני יודע כי שאלתי שאלות ואני בעצמי עונה עליהן... אני קורא על יוכבד ותחר האשה ותלד בן ותרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים קראתי ואני תמה ושואל איככה? היא הצפינתו רק בגלל היותו יפה תואר? ואילו תארו נשחת ההייתה היא מפקירה אותו למצרים?!"...

ובהמשך הדברים הוא כותב:

כבר יודעים עמרם ויוכבד כי נולד להם בן... את הבת קראו בשם מרים ואת הבן בשם אהרן מה שם קראו למשה... כיצד קראו לילד בעודם מצפינים אותו ומעלימים אותו?

שתי שאלות מעלה כאן קורצ'ק:

אחת - מה משמעות ההסבר של ותרא כי טוב הוא ותצפנהו - האם רק בגלל שהיה יפה תואר ויפה מראה היא נאותה להצפינו?

והשנייה - ג' ירחים שהה הילד עם עמרם ויוכבד עד ששמו אותו בתיבת הגומא, היתכן שהוריו לא נתנו לו שם? בכל לידה שקראנו עליה בספר בראשית, מיד עם הופעת הילד מוסיפה התורה את שם הנוולד ואת ההסבר לשם זה - דוקא במשה חסר השם שנתנו ההורים. מדוע?

ליאנוש קורצ'ק יש תשובה מוזרה, שאינה מבוססת על מקורותינו. יאנוש קורצ'ק מסביר, שיוכבד ילדה בן וכשראתה אותו הבחינה שהוא יפה - ממש כמו ילדה. גם המצרים, וגם שכניה העבריים, ברכו אותה על כך שילדה בת ולא בן. ולכן היא יכלה להצפינו ללא חשש שהמצרים ישליכוהו ליאור. בהתאם לכך גם

מובן ליאנוש קורצ'ק מדוע לא נתנו לו- "לה" ההורים שם. הם לא רצו לתת לו שם זכרי, כי עיי"כ יגזרו עליו את העונש של פרעה "וכל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" - ולכן אין שם לילד-ילדה זו.

ב. כי טוב הוא

עיון בפרשני התורה יגלה שהם קדמו ליאנוש קורצ'ק בהעלאת השאלות. הם התמודדו עם שתי השאלות שהעלה יאנוש קורצ'ק. נצטט את דברי הרשב"ם: "המפרש לפי שראתהו (יפה) הטמינתהו משקד הוא, שכל הולדות אמותיהן מרחמות עליהן".

ובנימה רכה יותר ומפוייסת יותר כותב הרש"ף הירש:

"בדר"כ מפרשים יפה - יפה, אך פירוש זה מתנכר לטבע האם, שאין לך אם שילדה לא ייף בעיניה, ולו היה פחות יפה, כלום לא הייתה עושה האם כל אשר לאל ידה להצילו ממוות בטוח".

במסכת סוטה (דף יב,א):

"תניא, ר' מאיר אומר: טוב שמו. ר' יהודה אומר: טוביה שמו."

ר' מאיר מסביר שמלת ה"כ"י טוב שבפסוק אינו תואר השם וגם לא תואר הפועל, אלא - שמו של משה. ומדוע קראו לו ההורים בשם זה? כי הם ראו שצורתו, צורת גופו, מושלמת בכל ולכן נתנו לו את השם טוב.

ובמה מתבטאת שלמות זו? לפי דעת בעלי התוספות:

"ראו ההורים שהילד לא בוכה כל עוד שדואגים לסיפוק צרכיו היסודיים ולכן ידעה האם שילד שתקן כזה, ילד שלא מיילל בבכי, היא תוכל להצפינו".

לרשב"ם יש פירוש שונה: לדבריו, הילד נולד לסוף שישה חודשים, ולמרות זאת, לא נולד כנפל, שזקוק לפיקוח ולהשגחה או לאינקובטור, אלא היה טוב - מושלם בגופו והיו לו סימנים: שיער וצפורניים וכו' כשל ילד שנולד בסוף תשעה חודשים.

בהתאם לשני הפירושים הילד ניכר בשלמותו הגופנית ולכן קראו לו טוב. ר' יהודה לא הסתפק בשלמות זו של משה. לטענתו, הבחינו ההורים שנוסף לשלמות הגופנית יש בו גם שלמות רוחנית (שהרי עתיד היה להיות מושיעם של ישראל) ולכן קראו לו טוביה - טוב בגופו וטוב בנשמתו - ומכאן התוספת של י-ה' לתוספת השם, תוספת תיאופונית.

על פי זה אוכל לפרש גם את המשך הברייתא במסכת סוטה:

"ר' נחמיה אומר : הגון לנביאות".

אין זו דעה שלישית החולקת על דעות ר' מאיר ור' יהודה, אלא השלמת דבריהם. ר' נחמיה מסביר את דברי ר' יהודה. ההוכחה לדבקות ה' עם משה - היא הגעתו של משה לדרגת הקירבה הגבוהה ביותר לה' - שהרי הגון היה (כבר מלידתו) לנבואה.

בהמשך הברייתא נאמר :

"ואחרים אומרים : שנולד מהול"י".

דעה זו באה לחזק את דברי ר"מ שאמר שמשה היה שלם בגופו. שלמות זו היתה כ"כ בולטת, שאפילו פגם קל - כמו ערלה, לא היתה במשה. משה נולד בשלמות כזו שאפילו לא היה צריך תיקון קל בגופו (כריתת הערלה).

על כך מוסיפה הברייתא דעה חמישית :

"חכמים אומרים, שהבית נתמלא כולו אורה".

וכך גם מפרש רש"י בפרשתנו. חכמים באים בכך להשלים את דברי שני התנאים, ר"מ - שאמר טוב - שלמות גופו, ור' יהודה שקראו לו טוביה - כי היה טוב לבריות וטוב לה'.

לפי הפירוש האחד - שמשה נולד בשלמות גופנית, חכמים גוזרים גזירה שווה לאור של ששת ימי בראשית. כמו שהאור ההוא, לא היה אור של שמש, ירח או כוכבים, אלא אור ראשוני, אור נקי שלא היה צריך בתיווך גשמי כלשהו - כך גם משה היה זך ונקי ושלם בגופו, ללא פגם וללא רבב, כמו האור הבראשית. ולפירוש השני - ששלמותו של משה באה לידי ביטוי בכך שהיה, טוב לבריות וטוב לה' - האור מסמל את דרגתו הנבואית, כי משה היה שונה מכל אלה שקדמו לו, כמו שנאמר : "וארא אל אברהם, אל יצחק ואל יעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם", ואילו משה רבנו עליו השלום היה מתנבא בשם המיוחד - באספקלריה המאירה.

מכאן יובן שמיד עם לידתו התמלא הבית אורה, כי שרתה עליו שכינה, הוכחה לבחירתו ע"י ה', הוכחה לדבקותו עם הבורא.

* והתוסי' אומרים שאחרים הכוונה לר' אלישע בן אבויה - אחר .

ג. מדוע לא נשמר השם שנתנו לו הוריו?

יוצא מכך, שההורים נתנו לו את השם טוב או טוביה, אך מדוע העלימה התורה שם זה מאתנו? אולי באה התורה ללמדנו מוסר השכל: בת פרעה שמעה שאביה ציווה להרוג את כל הזכרים, אעפ"כ היא יוצאת ליאור ומצילה ילד מילדי העברים. היא לוקחת את הילד ומגדלת אותו בארמון לעיני אביה. היא אף נותנת לו שם מצרי חדש ולא שכיח - משה - וכששואלים אותה לפרש השם החדש, היא מציינת בגאווה - כי מן המים משיתיהו. בריש גלי היא חוזרת ומצהירה על התנגדותה לגזירת אביה ומוכנה להיענש על הפרה בוטה של פקודות אביה. בשל מסירות נפשה, בשל אומץ רוחה - משתמשת התורה רק בשם שהיא העניקה לילד - משה, ולא בשם שנתנו לו הוריו - טוב או טוביה. ונסיים בדברי ילקוט שמעוני:

”יבוא טוב ויקבל טוב מטוב לטובים.

יבוא טוב - זה משה, דכתיב ותרא כי טוב הוא.

ויקבל טוב - זו תורה, דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם.

מטוב - הוא הקב"ה, דכתיב טוב ה' לכל.

לטובים - לישראל, דכתיב הטיבה ה' לטובים”.